

Liina-Kaisa Tynkkynen

23.11.2023

Valtiovarainministeriö

Lausunto on valmisteltu lausuntopalvelu.fi:ssä

Viite: Lausuntopyyntö [17.10.2023 VN/23885/2023]

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi hyvinvointialueesta annetun lain sekä eräiden muiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää lausuntomahdollisuudesta hyvinvointialueesta annettuun lakiin esitetyistä muutoksista.

Yleisesti THL kannattaa kansallisen ohjauksen selkeyttämistä, hallinnollista yksinkertaistamista sekä yhdenmukaistamista valtioneuvoston sisällä. THL kannattaa myös sitä, että hyvinvointialueiden toimintaa ja taloutta tarkastellaan kokonaisuutena. Samalla THL huomauttaa, että perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Tältä osin on syytä kiinnittää huomiota siihen, että taloudellinen ohjaus ja hyvinvointialueiden taloudellinen suoriutuminen ei nouse laajempien sosiaali- ja terveyspoliittisten tavoitteiden ja perusoikeuksien toteuttamisen yläpuolelle, vaan toiminnan ja talouden tarkastelu on aidosti kokonaisuus. THL katsoo, että hyvinvointialueiden kansallisen ohjauksen keskeinen tehtävä tulee olla varmistaa perusoikeuksien yhdenvertainen toteutuminen.

Lausuntopyyntöissä pyydettiin näkemystä erityisesti hyvinvointialueesta annetun lain §:iin 11, 12 ja 13 tehdyistä muutoksista sekä lakiin lisättävästä 13 a §:stä.

11 § Hyvinvointialueiden seuranta, ohjaus ja laillisuusvalvonta

11 §:n 3 momentissa todetaan että ”valtioneuvostossa tehtävän hyvinvointialueiden ohjauksen lähtökohtana on, että se on yhteensopivaa valtioneuvoston asettamien julkisen talouden finanssipoliittisten tavoitteiden kanssa.” THL katsoo, että sinänsä tavoite on oikean suuntainen. THL kuitenkin huomauttaa, että finanssipoliittiset lähtökohdat eivät yksin ole kestävä hyvinvointialueiden ohjauksen lähtökohta, vaan niiden rinnalla tulee jatkuvasti tarkastella sosiaali- ja terveyspoliittisia päämääriä, jotka liittyvät väestön terveyteen, hyvinvointiin ja palvelujärjestelmän suorituskykyyn sekä palveluiden ja terveyden oikeudenmukaiseen jakautumiseen. Myös tältä osin THL kannattaa toiminnan ja talouden yhtäaikaista tarkastelua.

Hallituksen esityksen arvioidaan edellyttävän valtiovarainministeriön resurssien vahvistamista. THL katsoo, että jatkossa luotavien uusien toimintamallien tulisi rakentua vironmaisten väliseen tiiviiseen yhteistyöhön. Valtion tutkimuslaitosten, jotka ovat sektoritutkimuksen tärkeimpiä toimijoita, ensisijainen tehtävä on hankkia, tuottaa ja välittää tietoa poliittisen päätöksenteon pohjaksi ja yhteiskunnan kehittämiseksi. THL:lle asetetut tehtävät sekä THL:n tietovarannot ja kyvykkyydet tiedonhallinnan, tiedontuotannon, analytiikan ja palvelujärjestelmätutkimuksen osalta ovat keskeisessä asemassa hyvinvointialueiden suoriutumisen seurannassa ja ohjauksessa myös laajemmin kuin järjestämislain mukaisen hyvinvointialueiden arvioinnin osalta. THL:n laajoihin tietovarantoihin, kyvykkyyksiin, tiedonkäsittelyoikeuksiin ja tutkimukseen tukeutuminen on tarkoituksenmukaista niin taloudellisesti kuin toiminnallisesti.

Liina-Kaisa Tynkkynen

23.11.2023

THL asiantuntijat voivat tukea eri ministeriöitä tiedon monialaisessa tulkinassa ja palvelujärjestelmää koskevien päätösten vaikutusten ennako- ja jälkiarvioinnissa olettaen, että THL:n mahdollisuudet tuottaa tietoa on turvattu. Tällä hetkellä tarvittavien tietojen käyttöön liittyvä lainsäädäntö haastaa THL:n mahdollisuuksia arvioida ja tutkia hyvinvointialueiden toimintaa. Indikaattorien kehittäminen ja alueiden toiminnan arviointi uusin tavoin on nykyisen lainsäädännön nojalla mahdollista vain tutkimuslupien kautta. Säännöllinen tilastotuotanto on mahdollista tilastolain turvin, mutta käytännössä sitä edeltää pitkä kehitys- ja tutkimustyö. Näin ollen esimerkiksi erillisselvityksiä ei käytännössä voida tehdä kuin tutkimushankkeiden puitteissa, ja silloinkin vain, jos hankkeiden voimassa olevat tutkimusluvut tämän mahdollistavat. THL katsookin, että tältä osin lainsäädäntöä tulisi uudistaa. Tietojen käyttöön liittyvän lainsäädännön uudistamisen yhteydessä on syytä myös huomioida kehittyvät teknologiat ja tekoäly, jotta varmistetaan niiden tuomien mahdollisuuksien hyödyntäminen hyvinvointialueiden ja laajemmin koko palvelujärjestelmän arvioinnissa.

12 a § Hyvinvointialueiden tehtäviä koskevat valtakunnalliset tavoitteet

THL kannattaa sitä, että jatkossa valtioneuvosto vahvistaa yhdet yhtenäiset hyvinvointialueiden tehtäviä koskevat valtakunnalliset tavoitteet. Tässä yhteydessä THL huomauttaa, että tavoitteiden tulisi olla strategisia ja hyvinvointialueiden omaa innovatiivisuutta tukevia väestötason terveyteen ja hyvinvointiin sekä palvelujärjestelmän suorituskykyyn liittyviä tavoitteita sen sijaan että keskityttäisiin liiaksi operatiivisiin palveluiden järjestämistapoihin liittyviin tavoitteisiin. Tavoitteiden ja niiden arvioinnin tulisi pohjautua tutkimusnäyttöön sekä kansallisesti ja/tai kansainvälisesti hyväksytyihin mittareihin. Mittareiden valinnassa tulisi huomioida se, mitä tavoitteita voidaan saavuttaa lyhyillä hallituskausittaisilla jaksoilla ja missä tarvitaan pidemmän aikavälin seuranta. THL on kehittänyt mittareita väestön ja eri väestöryhmien terveyden ja hyvinvoinnin seurantaan ja laitoksen asiantuntijoilla on pitkä kokemus mittareiden kehittämisestä ja myös työhön liittyvistä haasteista. Tätä työtä ja osaamista kannattaisi hyödyntää jatkossa, kun kansallisia tavoitteita ja niiden arviointia valmistellaan. Lisäksi THL katsoo, että tietojen käyttöön liittyvää lainsäädäntöä tulee uudistaa, jotta palvelujärjestelmän toiminnan seurannassa ja arvioinnissa voidaan ottaa huomioon myös vaikutukset eri väestöryhmiin.

THL pitää tärkeänä, että hyvinvointialueiden valtakunnalliset tavoitteet ohjaavat hyvinvointialueita yhdessä tekemiseen tiedonhallinnassa ja digitalisaatiossa. Tarkoituksenmukaiset kansallisella tai yhteistyöalueen tasolla kehitettävät ja ylläpidettävät ratkaisut voivat esimerkiksi parantaa niiden kustannusvaikuttavuutta. Yhteistyöaluetason vahvistaminen voisi olla tarpeen myös tiedolla johtamisen ja palveluiden suunnittelun näkökulmasta. Tämä olisi luontevaa, sillä yhteistyöaluetasolla on jo nyt merkittäviä velvoitteita esimerkiksi kriisivarautumisessa. Ratkaisujen kehittämisessä tulee kiinnittää huomioita siihen, että tiedonhallinta ja digitaaliset palvelut vastaavat hyvinvointialueilla uudistuvia palvelutuotannon malleja toimintalähtöisesti.

THL haluaa kiinnittää huomiota myös siihen, että tällä hetkellä Suomen koko sosiaali- ja terveysjärjestelmälle ei ole määritelty selkeitä yleisiä tavoitteita, joita myös seurattaisiin systemaattisesti (pl. hyvinvointialueita koskevat valtakunnalliset tavoitteet). Laajempien sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmään liittyvän vision muodostaminen, jossa huomioitaisiin myös hyvinvointialueille rinnakkaiset osajärjestelmät (työterveyshuolto ja yksityiset palvelut) sekä muut palveluiden rahoittamiseen osallistuvat toimijat, olisi keskeistä, jotta palvelujärjestelmän ohjauksessa olisi aidosti mahdollisuus huomioida niin sisällölliset kuin finanssipoliittisetkin tavoitteet. THL myös muistuttaa, että lyhyen aikavälin säästöillä voidaan pahimmassa tapauksessa kasvattaa kustannuksia pitkällä aikavälillä, jos palvelujärjestelmän tarkastelua ei tehdä kokonaisuutena. Yhden hallituskauden ajalle asetetut (finanssipoliittiset) tavoitteet ovat väestön

Liina-Kaisa Tynkkynen

23.11.2023

palvelujen tarpeen ja se tyydyttymisen kannalta lyhyt aika, mikä tulisi ottaa huomioon tavoitteita laadittaessa.

13 § Hyvinvointialueneuvottelukunta

THL kannattaa yhden hyvinvointialueneuvottelukunnan mallia useiden erillisten neuvottelukuntien sijaan. Hyvinvointialueneuvottelukunnan yhteydessä toimivien valmistevien ryhmien osalta on kuitenkin varmistettava, että ei muodosteta päällekkäisiä rakenteita muun ohjauksen ja yhteistyön osalta. Eri ohjausrakenteiden tulee kyetä antamaan hyvinvointialueille yhdenmukainen suunta. Esimerkkejä muista rakenteista on mm. Poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunta (PONK, STM) ja sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan ohjausrakenteet (THL).

13a § Neuvottelu hyvinvointialueen kanssa

Osana ministeriöiden ja hyvinvointialueiden jatkuvaa vuoropuhelua THL tukee tavoitetta kehittää ja joustavoittaa vuosittaisia neuvotteluprosesseja. THL kannattaa myös valtioneuvostotasoisien yhtenäisten käytäntöjen ja toimintatapojen kehittämistä hyvinvointialueiden kanssa käytävissä vuosittaisissa neuvotteluissa.

Hallituksen esityksen mukaan THL:n sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen arviointia koskevat tehtävät säilyisivät ennallaan, vaikka neuvotteluja koskeva sääntely siirtyisi hyvinvointialuelakiin ja valtiovarainministeriö koordinoisi neuvotteluja. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan laitoksena THL pitää kuitenkin tärkeänä, että myös uudelleen muotoutuvaan ohjausrakenteeseen sisällytetään eri toimijoiden väliset selkeät prosessit ja vastuut.

Pääjohtaja

Markku Tervahauta

Johtaja

Mika Salminen

SIGNATURES**ALLEKIRJOITUKSET****UNDERSKRIFTER****SIGNATURER****UNDERSKRIFTER**

This documents contains 3 pages before this page

Dokumentet inneholder 3 sider før denne siden

Tämä asiakirja sisältää 3 sivua ennen tätä sivua

Dette dokument indeholder 3 sider før denne side

Detta dokument innehåller 3 sidor före denna sida

authority to sign

representative

custodial

asemavaltuus

nimenkirjoitusoikeus

huoltaja/edunvalvoja

ställningsfullmakt

firmateckningsrätt

förvaltare

autoritet til å signere

representant

foresatte/verge

myndighed til at underskrive

repræsentant

frihedsberøvende